

УДК 378.016:811.111

Зеленський К. В.
Гусятинський коледж Тернопільського національного
технічного університету імені Івана Пулюя
(м. Тернопіль, Україна)

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНОГО ДОСТУПУ ДО ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті пропонується комплексний підхід для розширення можливостей реалізації права на рівний доступ до вищої освіти. Пропонується розвивати мережу вищих навчальних закладів і перелік освітніх послуг у них. Також пропонується реалізувати методологію незалежного розподілу вступників між навчальними закладами.

Ключові слова: *доступ до вищої освіти, територіальна віддаленість, спеціальність, методологія, незалежний розподіл.*

Одним із шляхів реалізації державної політики у галузі вищої освіти визначених статтею 3 Закону України “Про вищу освіту” є: “створення та забезпечення рівних умов доступності до вищої освіти” [1], що на ряду із підвищенням якості освіти відповідно до вимог інноваційного розвитку суспільства і економіки держави, забезпечення особистісного розвитку громадянина з врахуванням його індивідуальних здібностей дозволить досягнути кардинальних змін у підвищенні конкурентоспроможності освіти в нових економічних і соціокультурних умовах та прискорити інтеграцію України у міжнародний освітній простір.

Завданнями Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [8] передумовами забезпечення рівного доступу до здобуття освіти в системі вищої освіти (ВО) вважається: “дальше вдосконалення процедур і технологій зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО) навчальних досягнень випускників навчальних закладів (НЗ) системи загальної освіти, які виявили бажання вступити до вищих навчальних закладів (ВНЗ)”. Цією ж стратегією [8] в системі позашкільної освіти завданням для забезпечення рівного доступу дітей та молоді до навчання ставиться: “збереження та розвиток мережі позашкільних навчальних закладів для створення умов для охоплення різними формами позашкільної освіти не менше 70 відсотків дітей відповідного віку”. Трансформуючи це завдання на систему ВО отримаємо надзвичайно важливу другу передумову у забезпеченні рівного доступу до ВО – розвиток мережі ВНЗ різних типів з розширеними напрямками підготовки і спеціальностями та профілями навчання, у яких громадянин міг би реалізувати своє право на здобуття ВО на “конкурсній основі” (стаття 53 Конституції України) з урахуванням власних здібностей та інтересів.

Разом з тим політика держави у галузі ВО підкоректує застосування здібностей та інтересів громадян при здобутті ВО за рахунок державних коштів у напрямку “забезпечення збалансованої структури та обсягів підготовки фахівців з ВО з урахуванням потреб особи, а також інтересів держави та територіальних громад” (ст. 3, [1]). Тобто держава використовує своє право при забезпеченні рівного доступу до ВО здійснювати пошук оптимальної середини, або раціонального поєднання здібностей та інтересів особи із суспільними потребами, які визначаються обсягом державного замовлення (ДЗ) на підготовку фахівців.

Автори [2, 7] звертають увагу на те, що вирішення питання про рівний доступ або розширення можливостей доступу громадян до якісної освіти залежить від розвитку мережі НЗ та переліку освітніх послуг, які повинні задовольняти освітні потреби кожної

людини відповідно до її інтересів і здібностей та потреб суспільства.

Запровадження зовнішнього незалежного оцінювання, згідно [6], здійснювалося “з метою забезпечення реалізації конституційних прав громадян на рівний доступ до вищої освіти”, а врахування пропозицій авторів [4] стосовно переваг та недоліків ЗНО надає можливість з кожним наступним роком покращити процес організації та проведення ЗНО, здійснити контроль за якістю базової і повної загальної освіти, і, як наслідок, вжити конкретних заходів до розширення повноти забезпечення рівного доступу громадян до освіти та вищої освіти.

Мета і завдання. Запропонувати комплексну методологію, яка б дозволила розширити повноту реалізації права громадян на рівний доступ до вищої освіти. Для цього сформулювати перелік конкретних пропозицій стосовно: 1) розвитку мережі НЗ та переліку освітніх послуг, які вони надають; 2) реалізації методології розподілу вступників між ВНЗ.

Розвиток мережі навчальних закладів системи вищої освіти. Розглянемо даний аспект з точки зору територіальної віддаленості ВНЗ і бажаної для вступника спеціальності від місця проживання вступника.

Прийmemo на початку, що найбільш повною мірою розвинутий доступ до ВО (відстань до ВНЗ до 10 км) у великих містах: Києві, Харкові, Донецьку, Одесі, Дніпропетровську, Запоріжжі, Львові. В цих містах зосереджена велика кількість ВНЗ від I-го до IV-го рівнів акредитації із великим спектром різноманітних спеціальностей, формами та методами навчання. В цих містах вступник має можливість щоденно добратися на навчання до ВНЗ на громадському транспорті і повертатися після навчання додому. Такій категорії вступників не потрібно оплачувати за проживання у гуртожитку, менше витрат іде на харчування і транспорт, відсутній стресовий вплив в наслідок зміни місця проживання (з дому у гуртожиток). Навчальним закладам під дану категорію вступників не потрібно утримувати (будувати нові) гуртожитки.

На другому рівні з меншою мірою повноти рівного доступу до ВО будуть вступники, що проживають у решті обласних центрах України та великих містах. На цих територіях також є багато ВНЗ I-IV рівнів акредитації (РА). Проте, внаслідок меншої кількості різноманітних спеціальностей у цих ВНЗ тільки частина вступників (рис. 1, а) може бути віднесена до категорії, що навчаються за місцем проживання (відстань до ВНЗ до 10 км). Решта вступників обирають спеціальності та ВНЗ у інших містах (відстань до ВНЗ – 50 ÷ 1000 км).

До третього рівня можливостей реалізації повноти рівного доступу до ВО віднесемо вступників, що проживають у районних центрах та невеликих містечках. На цих територіях переважно є по одному (рідше 2-3) ВНЗ I-II РА, рідко ВНЗ III-IV РА, деякі містечка взагалі без ВНЗ. Відповідно до кількості ВНЗ, та наявних у них спеціальностей і реалізується можливість рівного доступу вступників до ВО (рис. 1, а). Менша частина з числа бажаючих здобути ВО навчається за місцем проживання (відстань до ВНЗ до 10 км), решта у ВНЗ інших міст (10 ÷ 1000 км).

На останньому, четвертому рівні можливостей реалізації повноти рівного доступу до ВО розташовуються вступники, що проживають у селах та селищах. На цих територіях ВНЗ немає. Тільки в одиноких селищах є ВНЗ I-II РА. Тому вступники з даних територій змушені здобувати ВО у ВНЗ на відстанях 10 ÷ 1000 км (рис. 1, а). Саме дана категорія бажаючих здобути ВО знаходиться найменш у рівних умовах доступу до ВО за територіальною віддаленістю порівняно із вступниками, що мають змогу навчатися за місцем проживання.

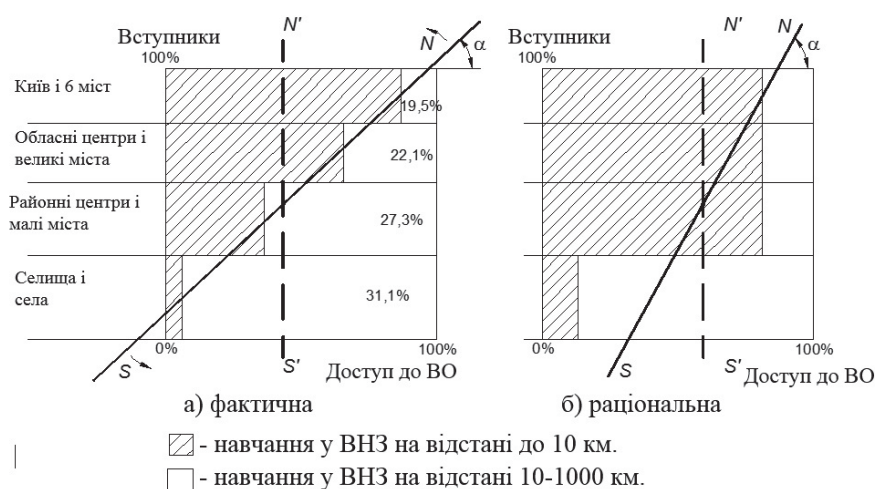

Рисунок 1 – Схеми-моделі реалізації рівного доступу вступників до ВО за територіальною віддаленістю до ВНЗ

На рис. 1 схематично показано співвідношення між кількістю вступників, що мають змогу реалізувати своє право доступу до ВО за місцем проживання (поряд є потрібний ВНЗ із бажаною спеціальністю) та рештою вступників, для яких бажаний ВНЗ і спеціальність територіально віддалені на $10 \div 1000$ км. На вертикальній осі у відсотках, показано число вступників, бажаючих здобути ВО пропорційно до кількості населення на відповідних територіях. На горизонтальній осі, у відсотках, схематично показано співвідношення доступності до ВО за територіальною віддаленістю до ВНЗ. Кут нахилу α прямої SN характеризує міру реалізації повноти рівного доступу вступників до ВО. Чим більший кут нахилу α і прямує до величини $\alpha \approx 90^\circ$ (поворот прямої SN проти годинникової стрілки до прямої $S'N'$), тим більше вирівнюються умови рівного доступу між вступниками незалежно від місця проживання. Зміщення прямої $S'N'$ до краю вправо відповідало би, теоретично, 100%-ій реалізації права рівного доступу всіх вступників до ВО (навчання за місцем проживання). В цьому випадку повністю відпала би потреба ВНЗ утримувати і будувати гуртожитки. Наявні гуртожитки можна було б перевести у житловий фонд і продати, а на отримані кошти створити нові ВНЗ або структурні підрозділи ВНЗ у всіх районних центрах і містечках.

Разом з тим, враховуючи специфіку регіонів України, їх географічне розташування, структуру виробництва, густоту заселення і суспільні потреби було б економічно недоцільно впроваджувати у всіх ВНЗ України спеціальності галузей: авіації, космосу, атомної енергетики, шахтного і металургійного господарства, суднобудівництва і морського господарства і т.п. Також економічно недоцільно розміщувати ВНЗ у кожному селі. Проте, цілком реально розширити перелік спеціальностей у вже наявних ВНЗ I-II РА усіх районних центрів і малих містечок України з врахуванням потреб регіонів. Тоді і до випускників селищ і сіл ВНЗ наблизяться на відстань до $20 \div 30$ км, і це буде відповідати раціональній економічній доцільності реалізації конституційного права громадян на рівний доступ до ВО з врахуванням інтересів держави та територіальних громад [1]. Схематично така раціональна модель показана на рис. 1, б.

У Гусятинському коледжі Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя (ГК ТНТУ) вжито ряд заходів, які в комплексі розширюють можливості рівного доступу громадян до ВО [2]. В першу чергу збільшено перелік спеціальностей підготовки молодших спеціалістів з 2-х до 7-и. Це дало можливість запропонувати громадянам навколишнього регіону здобувати ВО за їх бажанням і ближче до дому. Є

можливість здобути 2-ї спеціальності одночасно; навчатися на денній, заочній, екстернатній формі та дистанційно. В 1, 5 рази зріс контингент студентів; зросла кількість відмінників-вступників до коледжу, покращився якісний склад педагогічного персоналу. На прохання студентів, а пізніше і районного центру зайнятості було відкрито 7 робітничих професій.

Другим кроком в розширенні можливостей доступу до ВО є відкриття спеціальностей наступного освітньо-кваліфікаційного рівня – бакалавра. На сьогодні в коледжі працюють 9 кандидатів наук і за напрямком “Програмна інженерія” двічі підряд експертна комісія під час акредитації вносила пропозицію про можливість ліцензування у коледжі рівня бакалавра. Проте, поки що, Міністерство освіти і науки (МОН) не схильно підтримувати відкриття бакалаврату у коледжах, натомість підтримується технологія ступеневої ВО, яку можна вважати третім кроком у напрямку розширення доступу до ВО.

Реалізується система ступеневої ВО у ГК ТНТУ на протязі 20-и років. На початку це виглядало так: по 2 випускники-відмінники коледжу з кожної спеціальності могли продовжити навчання у Тернопільському національному технічному університеті імені Івана Пулюя (ТНТУ) з 3-го курсу на вакантних місцях державного замовлення або за контрактом. Зараз, щороку, понад 60% всіх випускників коледжу використовують для себе можливість продовжити навчання у ВНЗ III-IV РА. Останніми роками розширився і перелік університетів, які запрошують випускників коледжу, в тому числі на місця ДЗ, які попередньо виділяє МОН.

Ще одна організаційно-освітня технологія, яка випробувана в коледжі, розширює можливість задоволення потреб громадян у ВО за місцем проживання. Суть її полягає в наступному. Вступники до ГК ТНТУ (на базі загальної середньої освіти – 9 клас), що успішно склали вступні випробування можуть перший рік навчатися у будь-якому іншому ВНЗ I-II РА найближчому до їхнього місця проживання. Передумовами для реалізації даної технології є: подібність навчальних планів 1-го року навчання, наявність ліцензії, свідоцтва про атестацію на рівні повної загальної середньої освіти; угода про співпрацю між обома ВНЗ.

Така технологія вигідна для громадян, що проживають у віддаленій від м. Гусятин місцевості (50 і більше км), а спеціальність, за якою вони мають бажання здобути освіту, відсутня у найближчих ВНЗ. При цьому рік навчання за місцем проживання дозволяє громадянам економити кошти пов'язані з переїздами, проживанням в гуртожитку та ін., а також сприяє психологічному зростанню молодих людей.

Методологія рівного доступу до ВО за критерієм рівня знань вступників. Щороку число бажаючих здобути ВО переважає число місць ДЗ, які виділяє МОН. Тому виникає необхідність забезпечити рівні умови доступу до ВО на конкурсній основі. В якості критерію, за яким здійснюється замовлення місць ДЗ у ВНЗ прийнято рівень знань. Великим кроком вперед для об'єктивного визначення рівня знань стало впровадження ЗНО [6]. Проте технології подальшого застосування результатів ЗНО не завжди задовольняють всіх вступників і ставлять під сумнів повноту реалізації права на рівний доступ до ВО.

Першим обмеженням в реалізації права на рівний доступ до ВО є норма, встановлена Умовами прийому до ВНЗ [5], яка дозволяє вступнику подати документи тільки до 5-и ВНЗ. Відповідно, вступник не може подати документи до 6-го, 10-го, чи 30-го ВНЗ, в яких також є спеціальність йому до вподоби. Інша норма Умов прийому [5], яка дозволяє вступнику подавати документи на 3-и спеціальності у одному ВНЗ безумовно розширює умови доступу до ВО, з однієї сторони, і обмежує, з другої сторони, коли для вступника пріоритетним є ВНЗ і у ВНЗ є більше ніж 3-и спеціальності йому до вподоби.

Друге обмеження у рівності прав застосування результатів ЗНО проявляється на етапах зарахування у ВНЗ під час, так званих, 1-ї, 2-ї та 3-ї хвиль зарахування. Великий

обсяг погоджень між ВНЗ і вступниками, інерційність у прийнятті рішень вступниками приводять до того, що, часто-густо, вступник погоджується на зарахування не за бажаною спеціальністю, а з часом виявляється, що міг бути зарахованим на бажану спеціальність на державну форму.

Усунути такі недоліки дозволить реалізація методології незалежного розподілу вступників між ВНЗ [3], яка складається з таких етапів: 1) всі бажаючі здобути ВО у конкретному навчальному році здають тести ЗНО. При цьому доцільно таке тестування провести одноразово, а тест сформувати комплексний, який би одночасно об'єднував завдання всіх предметів, що пропонуються на ЗНО; 2) за результатами ЗНО формується Всеукраїнський загальний рейтинг вступників, таким чином, щоб не було двох і більше вступників з однаковим результатом; 3) МОН розпроділяє місця ДЗ за спеціальностями і між ВНЗ; 4) місця ДЗ розписуються між вступниками в черговості Всеукраїнського рейтингу за бажанням вступників, за спеціальностями і ВНЗ.

Незалежний розподіл вступників здійснюється за допомогою комп'ютерної програми розробленої у ГК ТНТУ на основі алгоритму [3].

Висновки. Запропоновано комплексний підхід для розширення можливостей реалізації конституційного права громадян на рівний доступ до вищої освіти включає в себе: 1) розширення мережі ВНЗ I-IV РА, збільшення у них переліку спеціальностей, освітньо-кваліфікаційних рівнів, напрямків ступеневої ВО та технологій навчання за місцем проживання; 2) впровадження методології незалежного розподілу вступників між ВНЗ за критерієм рівня знань на основі Всеукраїнського рейтингового бала вступника.

Реалізація заходів комплексного підходу на ряду із забезпеченням рівного доступу громадян до ВО дозволить: сприяти психологічному зростанню молодих вступників (на базі 9-го класу); зменшити витрати громадян на переїзди, проживання в гуртожитку та ін.; вдосконалити процедуру автоматизованого розподілу вступників між ВНЗ; зменшити навантаження на приймальні комісії ВНЗ; зменшити бюджетні витрати на організацію і проведення ЗНО.

Використана література:

1. Закон України "Про вищу освіту" від 17.01.2002 №2984-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2984-14>.
2. *Зеленський К.* Організація освітніх послуг на прикладі Гусятинського коледжу ТДТУ [Текст] / К. В. Зеленський // Нові технології навчання. Наук.-метод. зб. – К. : НМЦ ВО, 2003. – Випуск 35. – С. 309-316.
3. *Зеленський К. В.* Рівний доступ до вищої освіти [Текст] / К. В. Зеленський // Вісник наук. конф. Гусятинського коледжу ТНТУ ім. І. Пулюя. – Гусятин : ГК ТНТУ, 24 квітня 2013. – С. 28-30.
4. *Мокін Б. І.* До питання про зовнішнє незалежне оцінювання якості знань / Б. І. Мокін, Н. В. Ляховченко // Вісник Вінницького політехнічного інституту: науковий журнал/Вінницький національний технічний університет. – Вінниця, 2009. – № 2 (83). – С. 119-125. – ISSN №1997-9266.
5. Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 05.11.2012 № 1244 "Про затвердження Умов прийому до вищих навчальних закладів України у 2013 році" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1902-12/page>.
6. Постанова Кабінету Міністрів України "Деякі питання запровадження зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти" від 25 серпня 2004. №1095. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1095-2004-%D0%BF>.
7. *Сушинський О.* Конституційні засади рівного доступу до освіти, 26 квітня 2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zgroup.com.ua/article.php?articleid=5140>.
8. Указ Президента України "Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року" від 25.06.2013р. № 344/2013 [Текст] // Урядовий кур'єр. – 29 серпня 2013 р. – четвер, № 155. – С. 9-11.

Зеленский К. В. Комплексный подход к обеспечению равного доступа к высшему образованию.

В статье предлагается комплексный подход для расширения возможностей реализации права на равный доступ к высшему образованию. Предлагается развивать сеть высших учебных заведений и перечень образовательных услуг. Предлагается реализовать методологию независимого распределения поступающих между учебными заведениями.

Ключевые слова: доступ к высшему образованию, территориальная удаленность, специальность, методология, независимое распределение.

Zelenskiy K. Husyatyn College of Ivan Pul'uj Ternopil National Technical University.

The article offers a comprehensive approach to widen opportunities of realization of rights for equal access to higher education. A network of institutions of higher education and a list of their educational services are proposed to be developed. It is also offered to implement the methodology of the independent distribution of entrants among educational institutions.

Keywords: access to higher education, territorial remoteness, speciality, methodology, independent distribution.

УДК 37.016:81'243]:004

Зернецкая А. А.
Национальный педагогический университет
имени М. П. Драгоманова
(г. Киев, Украина)

КОНЦЕПЦИЯ АУМКД ДЛЯ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ СПЕЦИАЛЬНОСТИ

Статья посвящена созданию автоматизированных учебно-методических комплексов дисциплины иностранный язык для профессиональных целей. Специфика изучения иностранного заключается в преобладании самостоятельной работы над аудиторной. В связи с этим самостоятельная работа должна быть обеспечена специальными компьютерными программами, обеспечивающими обратную связь, избыточное количество тренировочных упражнений и справочно-информационных материалов.

Ключевые слова. автоматизированные учебно-методические комплексы дисциплины, иностранный язык для профессиональных целей, компьютерные обучающие программы.

Современные требования к высоким качеству и темпу обучения, к профессиональной подготовке и знаниям иностранных языков в сочетании оказались достаточно серьезным вызовом как для всей системы образования Украины в целом, так и для организации учебного процесса обучения иностранным языкам в частности. Эффективности обучения всегда была первой и основной проблемой, над изучением которой работали и методисты-теоретики, и преподаватели-практики. К настоящему времени в трех ключевых составляющих обучения – содержание, формы и средства – уже сформирован достаточный базис технологических решений соответственно на основе (а) таксономической, трансформационной, функциональной, коммуникативно-функциональной грамматик, теории речевых актов; (б) различных теорий научения, персональных познавательных стилей, индивидуального темпа усвоения/овладения КК; (в) современных полиграфических, мультимедийных, компьютерных, аудио-/видео материально-технических возможностей. Однако разрозненность материалов, предлагаемых для реализации учебного процесса, даже в рамках одной дисциплины, не